

УДК 159.942

[https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.14\(59\).01](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.14(59).01)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕПРЕСИВНОГО СТРАХУ САМОТНОСТІ

Тетяна Андрущенко

**доктор політичних наук, професор,
професор кафедри філософії**

Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського
01001, Україна, м. Київ, вул. Архітектора Городецького, 1-3/11
tanya_atv@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-6701-8035>

Валерія Мельник

**доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін**

Донбаський державний педагогічний університет
84100, Україна, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19
melnik-filosof1981@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-6028-4066>

Анотація

В статті акцентується увага на власне депресивному страху самотності, який не виступає в понятійно-категоріальному вигляді як екзистенціал, оскільки існували самотні, усамітнені люди, які відчували психологічний стан самотності (й супутні стани суму, депресії, меланхолії, відчаю), знаходилися в ізоляції (покинутість, вигнання), проте, власне самотності в сучасному смислі як смисложиттєвій основі не мали. Визначено наукові підходи та проаналізовано стан страху самотності в соціокультурному контексті; обґрунтовано, що самотність виступає одним із базових людських екзистенціалів, її онтологічною основою є повне або часткове відчуження людиною власної сутності. В статті розглядається страх духовної та душевної самотності як психологічного феномена й як суб'єктивне почуття людини, пов'язане з тим, що вона або не отримує позитивних емоцій від контакту з іншими людьми, або перебуває в певній ізоляції. Самотня людина не обов'язково не має рідних чи друзів, зазвичай у неї є різні стосунки, але вони можуть бути формальними й не задовольняти її потреби. Страх самотності розглянуто як підсвідому емоцію, необхідну для уникнення небезпек. Він репрезентований як результат безпосереднього соматичного подразнення, біологічних реакцій усередині людського тіла у відповідь на зовнішнє подразнення (реальне або уявне). Важливою в психологічних трактуваннях страху самотності є фіксація на тому, що страх не пригнічує людину, а, навпаки, допомагає їй відчувати себе людиною. І це притаманно лише людині. Внаслідок вивчення мотиваційної значущості бінарної опозиції метафізичного та соціального модусів страху з'ясовано, що страх самотності – трансцендентний феномен, екзистенціал і спосіб розуміння смислу буття свідомості. Адже страх самотності виявляється найбільш здатним до утворення деякої соціальної основи для експлікації цілісності свідомості, до виявлення безпосередності усвідомлення людиною самої себе. Цей страх не здійснює вихідної цілісності свідомості, а навпаки – роздрібнює її на величезну кількість метаморфоз, із-поміж яких «розколота» свідомість виступає як маніпульована і катастрофічна.

Ключові слова: страх самотності, тривога, емоція, потреба, володіння, емпірія.

Вступ

В соціальній психології та патопсихології страх самотності є констатацією і його зумовленістю, прагненням до володіння об'єктами матеріального світу й можливістю втрати цього стану володіння. Загалом самотність виникає тоді, коли є певна потреба, найчастіше пов'язана з близьким значущим іншим, яку людина не може задовольнити, й вона при цьому відчуває страх, що буде з нею завжди. І страх самотності породжується витісненим прагненням до володіння або, навпаки, до смислу життя. У вигляді тривоги він здатен зруйнувати життя людини на індивідуальному й соціальному рівнях. Проте насправді страх самотності необхідний і його не можна повністю викоринювати. Людина завжди повинна балансувати між безпекою і свободою, рухаючись до другого як до цінності.

Складність феномена самотності виявляється в її багатолітності й, більше того, у необхідності екзистенціалу самотності та всіх іпостасей Homo Solus, Людини Самотньої, на різних рівнях соціуму. Людина як особистість починається з рефлексії над власною самотністю. Всі екзистенціальні проблеми розпочинаються з роздумів людини про самотність, незалежно від спектру її трактовок та оцінок. Осягнути глибини Я неможливо без осмислення самотності – емоційно-психічного стану і метафізичної категорії, екзистенціального підґрунтя людського буття.

Мета дослідження: вивчити самотність як підсумок внутрішньої самооцінки людиною своїх стосунків зі світом та людьми, та як усвідомлення розпаду духовних і соціальних зв'язків, фіксування ситуації «людина проти людей та світу» – активного протиборства чи ситуації «світ і люди проти людини» – пасивного протистояння. **Завдання** дослідження: 1) визначити наукові підходи та проаналізувати стан страху самотності в соціокультурному контексті; 2) розглянути страх самотності як суб'єктивне переживання (самостійний феномен); 3) емпірично обґрунтувати, що самотність виступає одним із базових людських екзистенціалів, її онтологічною основою є повне або часткове відчуження людиною власної сутності; в сучасному соціальному просторі самотність та пов'язані із нею страхи значною мірою зумовлені розривом суспільного просторово-часового континууму внаслідок загострення міжіндивідуального і міжнародного протистояння, характерного для конкурентного суспільства.

Методи дослідження

Метод дослідження: системний, який дозволив проаналізувати явище депресивного страху самотності й встановити проблему відчуження особистості як комплексного феномена та як особистого світосприйняття; аналітичний, що виявляє філософсько-естетичний зміст досліджуваного явища та його місце в патопсихології й соціальній психології ХХ-ХХІ ст., а також з'ясувати рецептивні та комунікативні особливості людини.

Результати та дискусії

Ситуація вимушеної самотності вимагає зміни цього стану, руйнування клітки гнітючої самотності, загострення повноцінних соціальних зв'язків та заспокоєння душі. В соціальному зрізі самотності переплетені в тугий вузол зовнішні та внутрішні чинники самотності – утрата, руйнування повноцінних соціальних зв'язків, покинутість людини, соціальний вакуум та психологічна пустота, наповнена ілюзіями. Для слабких духом людей межі самотності можуть стискатися при їхньому внутрішньому спогляданні, й тоді не витримує психіка, мутніє розум або людина приходить до думки про самогубство. В ситуації соціальної самотності, ізоляції від світу чи розриву зв'язку з близькими людьми, самогубство

постає перед людиною останнім варіантом розв'язання життєвих проблем. Феномену самотності та його структурно-функціональному аналізу сприяють результати досліджень. Багато аспектів самотності розкриті в працях таких дослідників, як: О. Данчіва, М. Буянов, С. Корчагіна, Ю. Корчак, М. Мовчан, П. Рікер, А. Рубінштейн, Я. Слінін, Н. Хамітов та ін. Ми погоджуємося з поглядами Д. Зілбурга, Г. Саллівана, Ф. Фромма-Рейхмана про те, що самотність з'являється в результаті недостатності соціальної взаємодії індивіда. Учений Я. Слінін підкреслює, що це переживання не є тільки функцією чинника особистості або чинника ситуації, а виступає як продукт їх комбінованого (Слінін, 2004: 245).

Страх самотності як суб'єктивне переживання може бути наявним у кожної людини. Унікальність його полягає в тому, що він проявляється у кожної людини з різною силою і має індивідуальні особливості.

В теоретичних положеннях філософів-екзистенціалістів психологічне переживання стану самотності як покинутості, занедбаності було перенесене на соціальне становище суб'єкта, який переживає, і підхоплене «новими лівими», які досліджували «атомарність» індивіда в суспільних структурах. Провісником цих ідей був Серен К'єркегор, який розмірковував із гіркотою про людей – «самотніх птахів у повній безмовності», що не вірять ні в що, крім нещастя, та вважав, що «не окрема людина – найнещасливіша, а цілий клас». Психосоматичний рівень є високим у розвитку ідентичності та світогляду, що розкриває духовну та соціальну природу. На цьому рівні людина завжди буде відчувати себе самотньою і виявляється це в інтровертності, в емоційних переживаннях страху, тривоги, боязні, що виникають на сенсорно перцептивному рівні психічного відображення.

В психоаналізі картина тотального нещастя перетворюється на гімн нещасливій самотності, адже, якщо життя «і безумство, і віра, і божевілля», то найнещасливіший і є найщасливішим у своїй самотній скорботі, він достойний «і швидкої смерті, і вічного забуття, і ніякого згадування, щоб навіть пам'ять про нього не зробила нещасливим іншого» (К'єркегор, 2007: 104).

Як же протікає індивідуальне буття Homo Solus? Що утримує від саморуйнації, що допомагає зберегти свою внутрішню цілісність? Для цього необхідно звернутися до процесів *подвоєння* та феномену *подвійності*. Подвоєння – інтелектуальне і реальне – передбачає подвоєння людиною самої себе в формах людської діяльності. *Подвоєння* – інтелектуальне, практичне – передбачає проходження через свідомість людини й має суб'єктивний характер, проявляючись як подвоєння світу й як подвоєння самого суб'єкта, тобто подвійність. Як зазначає А. Корчак, при цьому зберігається присутність самого суб'єкта в межах нового, подвоєного світу, породженого розумовою та практичною діяльністю. Подвійність означає створення двійника, який є поза-себе-буттям людини, чи створення суб'єкта, що є за межами і водночас зберігається в психологічних межах внутрішнього двійника (Корчак, 2006: 111).

В патопсихології, якщо розглядати психологічну структуру особистості як таку, що складається з «Я особистості» – її самості й внутрішнього двійника, то, варто визнати, що на психологічних вагах, що не рефлектують, чаша, на якій розташоване Я, завжди переважає чашу двійника. В протилежному випадку дуже реальною є загроза роздвоєння особистості, герметичної рефлексії, замкненої на «своєму – іншому», на двійнику – психопатологічний синдром аутизму. Утрата єдності особистості характерна для психопатологічних станів (шизофренії, психозу та ін.); механізмом, який відтворює роздвоєння особистості, психологи вважають розвиток гіпнотичних фаз у корі півкуль головного мозку. Незважаючи на відмінності, між роздвоєнням і подвоєнням устанавлюється зв'язок. Так, подвоєння і

подвійність можуть виступати прихованими від свідомості людини наслідками відчуження і роздвоєння (у процесах формування перетвореної свідомості), а роздвоєння свідомості породжує фантоми-двійники «чужих» сил, з якими «взаємодіє» суб'єкт. Культове подвоєння, що персоніфікує позбавлене індивідуальності втягнення суб'єкта в усі процеси подвоєного світу, природні і соціальні сили, і культова подвійність, що оперує з ілюзорними двійниками, часто виступають у негативному варіанті, коли об'єктом діяльності стає сама людина.

Звичайно, культове подвоєння й подвійність – нерозривні та взаємодоповнюють одне одного, й ми відокремлюємо їх для того, щоб показати, що культова свідомість «долає» самотність людини, створюючи ілюзорних двійників, які не завжди можуть бути рівноправними співрозмовниками, співучасниками розумового діалогу внаслідок свого незалежного становища. Н. Хамітов описав це створення двійника Я як більш комунікабельного «суб'єкта» й поступове поневолення самої людини двійником, тобто *роздвоєння* (Хамітов, 2000: 231). Відмінність *роздвоєння* від *подвоєння* полягає в тому, що роздвоєння означає розрив єдиного на частини й фіксацію цього положення, відторгнення сутності й неможливість поєднати розірвані частини. Воно переживається як утрата сутності, сенсу життя, самого себе. Роздвоєння є об'єктивним процесом, що не залежить від свідомості людини (таким є процес перетворення «ідеї держави» й «ідеального двійника» – вищої абстракції, що розчиняє індивідуума в послідовності примарних ролей, як зауважив К. Юнг). Роздвоєння часто є несвідомим, як тривожне переживання суму і пригніченості, самотності, що проявляються в муках свідомості й совісті.

Так, концептуально новий підхід дозволяє частково зменшити гостроту дискусії між дослідниками. На нашу думку, саме релігійне подвоєння цілком може допомогти людині віднайти психологічний баланс і, більше того, допомогти віруючому вченому, художнику в їхній творчості, якщо сама віра не стає лещатами, не звужує межі творчих помислів і діянь, а є особистим шляхом служіння Вищому Смислу, Істині, Красі, Добру. Людина замкнута, обмежена зовнішніми силами, а тому обмежена в своїх вчинках і помислах. Проте сила релігійної свідомості в тому, що ця зовнішня причина проникає в душу у вигляді обов'язку, зливаючись із совістю, стаючи Богом у душі, перетворюючись на згусток особистісних імперативів. Релігійна подвійність передбачає появу, постійну присутність, участь образу Бога, а, також створення внутрішнього двійника, психологічного автопортрета людини, що є повноважним, у межах внутрішньої реальності, представником суб'єкта, його бажань і почуттів, й пов'язаним цілим спектром стосунків із мешканцями іншого, трансцендентного світу. Внутрішній двійник є місточком між Я суб'єкта та небесним світом, що займає провідну роль у життєвих інтенціях віруючого й підкоряє своєму впливу світ реальний.

З огляду на соціальні характеристики, резонним є поділ на добровільну і вимушену самотність, якою керує сама людина, та некеровану. Вони не збігаються при цьому з такими гранями психологічного виміру, як душевна і духовна самотність. Самотність душі, душевна самотність виникає із світовідчуття людини й містить безліч різних психічних станів, неповторну картину внутрішнього світу, що створюється всією палітрою почуттів, емоцій і настроїв – суму, горя, незадоволення, розгубленості, скорботи. Душевна самотність здебільшого зафарбована переважно темними кольорами негативних емоцій. Духовна самотність більшою мірою є результатом дії світоглядних настанов і може бути, в одному випадку, усвідомленим вибором усамітнення заради самозаглиблення, що є способом осягнення певних істин – божественної сутності, природних чи соціальних таємниць і, врешті-решт, спілкуванням з будь-яким двійником, тобто подоланням самотності. В другому

випадку, дух шукає самотності, необхідної йому як умови творчої діяльності, в третьому ж – духовна самотність викликається непереможною дією соціальних сил, історичних умов і виявляється вимушеною, такою, що виникає проти волі людини.

До теоретично очищеного виду духовної самотності можна віднести «філософську самотність» Е. Гуссерля, Ф. Ніцше, З. Фрейда, О. Хорні в «епосі», акті виведення за дужки всього чуттєво-емпіричного світу, людей і самого емпірично-тілесного Я, і, тим самим, занурення в глибини чистої свідомості Я, самотнього не як Робінзон, а як суб'єктивно-трансцендентально. Таке очищення-занурення дозволяє виявити в свідомості множинність Я, здатність свідомості здійснювати безкінечну кількість модусів трансцендентальних Інших. Це можуть бути й минулі стани Я, спогади про них, актуальні Я або ж майбутні Я, що переживаються зараз. Така самотність породжує «новий світ», що наповнений глибинним змістом буття. Власне це і є «сьома остання самотність», до якої закликає Заратустра й сам Ф. Ніцше. Сучасний одинак часто постає як безіменна людина, що втратила свою індивідуальність і знаходить заспокоєння лише в натовпі – рідній стихії подібних анонімів – «самотньому натовпі». Сучасна людина – це «пластична», «протеїнова», порожниста, «садомазохістська», конформістська та ескейпістська (яка тікає) істота (Рикєр, 2002: 238).

На думку К. Ясперса, для встановлення істинної, «екзистенціальної комунікації», людина повинна бути самотньою, протистояти іншим та своєму світові, їй необхідно порвати соціальні зв'язки та стосунки й тим самим «подолати позбавленість індивідуальності», характерну для «комунікації наявного буття», соціальності. «Я не можу бути самим собою, не вступаючи в комунікацію, і не можу вступити в комунікацію, не перебуваючи самотнім. В усякому занятті самотності комунікацією виникає нова самотність, яка не може без того, щоб не зник я сам як умова комунікації» (Ясперс, 1991: 401).

На відміну від розглянутої структури особистості (Я і внутрішній псевдо-суб'єкт), в психологічній структурі диктатора з'являється третій компонент – об'єктивований і потім канонізований «двійник», а, точніше – «трійник», для якого внутрішній псевдо-суб'єкт виступає ескізом, фундаментом. Причому, цей зв'язок зберігається, адже правитель, його Я, вступає у своєрідний діалог зі своїм псевдо-суб'єктом, зіставляючи і, по можливості, ототожнюючи його з Каноном вождя, перевіряючи свої вчинки вищим смислом державних цілей і пишаючись самототожністю із цим мудрим, сильним і проникливим государем. Так, усі монархи говорили про себе від третьої особи. Цей ідеалізований об'єктивований двійник втілюється в реальній галереї портретів і статуй, у яких образ вождя практично не повинен змінюватися (наприклад, старіти), згідно із законами канонізації. Адже канон, як атрибут метафізичного мислення, не модернізується, в канон не може закладатися протиріччя. На нього впливають лише зовнішні фактори, тому можна замінити один Канон іншим, зламати стереотип.

Отже, протиріччя між каноном вождя і псевдо-суб'єктом не виникають, хіба що виявляються деякі невідповідності канону до реальних подій, що втручаються в кропітливо сконструйовану психологічну структуру й усуваються легкою корекцією Канону чи певних «винуватців». Але ось між «Я» особистості правителя і внутрішнім псевдо-суб'єктом – автопортретом, який майже ототожнюється в психологічній структурі з каноном вождя, протиріччя ніколи не усуваються. Сам правитель потрапляє в полон до свого об'єктивованого двійника – Канону: за спиною вождя встають німі й зловісні, відчужені від нього й тим більше від підданих деякі Інтереси Держави, Вищий Смысл діяльності державного апарату та його центру управління, сили, що панують над самим правителем,

викликають відчуття безсилля і не дають розірвати пута самотності, твердить М. Мовчан (Мовчан, 2009: 93).

Проте, й в цьому випадку, диктатору не вдається до кінця подолати самотність, він смутно відчуває свою невідповідність канонізованому образу вождя, для якого й Alter Ego – ідеалізований суб'єктивний двійник, і самість особистості – безпосередня особистісна сутність виступають деякою основою для шуканої, бажаної самоідентифікації. І Ялом наголошує, що складність цього процесу полягає в тому, що диктатор несвідомо бажає поширити самоідентифікацію на нібито стихійний потік реальності, представити самоототожнення Канон – Alter Ego – Я (Самість) як добровільний, але не маніпулятивний акт повеління підданих, що протікає в стихійному, бурхливому житті, а не в ідеологізованій (організованій вищими силами) реальності. Внутрішнє злиття (Канон – Alter Ego – Я) наповнює душу диктатора величезною, жаданою радістю володіння, почуттям влади не лише над натовпом, над власним двійником і каноном. Проте, мить володіння коротка і, що трагічно для диктатора, – ілюзорна. Диктатор має певну силу й може усунути невідповідності між Каноном і двійником, Alter Ego, не стільки власною волею, скільки могутністю апарату маніпуляції чужими волями, адже екстаз злиття чужих волей із Каноном в акті ідентифікації з вождем здатний, відбиваючись, скоригувати образ Alter Ego. А, ось протиріччя між Самістю та Alter Ego, він усунути не в змозі, бо власна екзистенція диктатору непідвладна. Над Каноном, хочеться диктатору чи ні, височіє вищий суддя – Super Ego, Свіість, яка, на відміну від Канону, псевдо-Super Ego, не відчужена й надає трагічності переживанню екзистенції розірваного існування диктатора (Ялом, 2008: 79). І, тоді проясняється «незрозумілий сум», гнів безсилля, провина, що навіки поселилася в душі булгаківського Понтія Пілата, в душі, що розривається між Каноном, Alter Ego та симпатією до іншої самотної людини – Ієшуа Га-Ноцрі, в якій непозбутно будуть жити докори Свієсті, що мучиться через зраду єдиної рідної по духу людини.

Висновки

Отже, можна зробити висновки, що психологічне переживання стану самотності як покинутості, занедбаності було перенесене на соціальне становище суб'єкта, що переживає, й відчуває нереальну та немотивовану тривогу, що породжує страх прокляття та відчаю, а, також страх смерті. Страх самотності виникає як наслідок порушення онтологічного зв'язку людини із соціумом і Богом (покарання за адамичний гріх). Причому, самотність як кара проявляється не лише в ситуації соціальної ізоляції, вигнання, втрати звичного оточення, але й в нікчемній метушні повсякденного, поверхового, наслідувального (неістинного) буття нікому не потрібної, вічно гріховної та самотньої людини, в якій не завжди домінує страх смерті. Цієї думки дотримується А. Арапко (Арапко, 2015). Інша – настанова на розуміння (і культивування) самотності як обов'язкової умови й засобу для поглибленого, особистісно-інтимного осягання Бога. Воно можливе як занурення в себе, відкриття «внутрішньої людини» – істинного єства, сутнісного ядра людини, яка має божественне походження, що дозволяє спілкуватися з Богом у містичному акті віри. Об'єктивований трансцендентний страх самотності поступово різнобічно ускладнюється й розширюється, приймає протилежні своїй природі форми і надає «життя» іншим, другого та третього порядку соціокультурним феноменам. Основні онтологічні витoki самотності знаходяться в самій людській природі як органічному поєднанні фізичного і духовного. Вивчення мотиваційної значущості бінарної опозиції метафізичного та соціального модусів страху дозволило зробити висновок, що страх самотності є трансцендентним феноменом, екзистенціалом і способом розуміння смислу

буття свідомості в тому значенні, що він виявляється найбільш здатним до утворення деякої соціальної основи для експлікації цілісності свідомості, до виявлення безпосередності усвідомлення самого себе; він не здійснює вихідної цілісності свідомості, а навпаки – роздрібнює її, розсипає в безкінечному числі метаморфоз, серед яких «розколота» свідомість витупає як маніпульована і катастрофічна.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в емпіричному вивченні соціально-психологічних особливостей депресивного страху самотності людини.

Література

1. Арапко, А.С. (н.д.). *Страх одиночества и страх слияния: Где баланс?* Режим доступа: https://www.familyland.ru/library/diplom/diplom_7.html
2. Кьеркегор, С. (2007). *Страх и трепет*. Москва : Изд-во: Иностранка.
3. Корчак, А. (2006). *Философия Другого Я: история и современность*. Москва : URSS; Ленанд.
4. Мовчан, М. (2009). *Самотність як феномен буття особистості*. (Монографія). Полтава : РВВ ПУСКУ.
5. Олефир, В.О., Куфлієвський, А.С., Фурманець, Б.І., Рютін, В.В., Гура, С.О., Назаров, О.О., та ін. (2009). *Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів*. В.Б. Шапарь (Ред.). Харків : Прапор.
6. Рикёр, П. (2002). *«Я сам как другой»* Санкт-Петербург : Алетейя.
7. Рубинштейн, С.Л. (1958). *О мышлении и путях его исследования*. Москва : Наука.
8. Слинин, Я. (2004). *Феноменология интерсубъективности*. (Монографія). Санкт-Петербург : Наука.
9. Хамітов, Н. (2000). *Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології*. Київ : Гранослов.
10. Ялом, И. (2008). *Вглядываясь в солнце. Жизнь без страха смерти*. (А. Петренко, пер. с англ.). Москва : Эксмо.
11. Ясперс, К. (1991). *Смысл и назначение истории*. Москва : Политиздат.

References

1. Arapko, A.S. (n.d.). *Strakh odinochestva i strakh sliyaniya: Gde balans? [Fear of loneliness and fear of merging: Where is the balance?]* Retrieved from https://www.familyland.ru/library/diplom/diplom_7.html [in Russian].
2. Kierkegaard, S. (2007). *Strakh i trepet [Fear and awe]*. Moscow : Izd-vo: Inostranka [in Russian].
3. Korchak, A. (2006). *Filosofiya Drugogo YA: istoriya i sovremennost' [Philosophy of the Other Self: history and modernity]*. Moscow : URSS; Lenand [in Russian].
4. Movchan, M. (2009). *Samotnist' yak fenomen buttya osobystosti [Loneliness as a phenomenon of personality]*. Poltava : RVV PUSKU [in Ukrainian].
5. Olefyr, V.O., Kufliyevskyy, A.S., Furmanets, B.I., Rytin, V.V., Hura, S.O., Nazarov, O.O., et al. (2009). *Psykhologichnyy tлумachnyy slovnyk naysuchasnyshykh terminiv [Psychological explanatory dictionary of the most modern terms]*. In V.B. Shapar' (Ed.). Kharkiv : Prapor [in Ukrainian].
6. Rikor, P. (2002). *YA sam kak drugoy [I myself am like another]*. Saint Petersburg : Aleteyya [in Russian].
7. Rubinshteyn, S.L. (1958). *O myshlenii i putyakh yego issledovaniya. [About thinking and ways of its research]*. Moscow : Nauka [in Russian].
8. Slinin, YA. (2004). *Fenomenologiya intersub'yektivnosti [Phenomenology of intersubjectivity]*. Saint Petersburg : Nauka [in Russian].
9. Khamitov, N. (2000). *Samotnist' u lyuds'komu butti. Dosvid metaantropologiyi [Loneliness in human existence. Experience of metaanthropology]*. Kyiv : Hranoslov [in Ukrainian].
10. Yalom, I. (2008). *Vglyadyvayas' v solntse. Zhizn' bez strakha smerti [Peering into the sun. Life without fear of death]*. (A. Petrenko, Trans.). Moscow : Eksmo [in Russian].
11. Yaspers, K. (1991). *Smysl i naznacheniyе istorii [The meaning and purpose of history]*. Moscow : Politizdat [in Russian].

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF DEPRESSIVE FEAR OF LONELINESS

Tatiana Andrushchenko

Doctor of of Sciences in Politology, Professor,

Professor of the Department of Philosophy

Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music

1-3/11, Architect Gorodetsky Str., Kyiv, Ukraine, 01001

tanya_atv@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-6701-8035>

Valeria Melnyk

Doctor of Sciences in Philosophy, Professor of the Department of Philosophy, History and Social Sciences and Humanities

Donbass State Pedagogical University

19, General Batyuk Str., Slovyansk, Ukraine, 84100

melnik-filosof1981@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-6028-4066>

Abstract

The article focuses on the actual fear of loneliness, which does not appear in conceptual and categorical form as existential, because there were lonely people who felt a psychological state of loneliness (and concomitant states of sadness, depression, melancholy, despair), isolation (abandoned, exile), but in fact it was not loneliness in the modern sense as the meaning of life. Scientific approaches are identified and the state of fear of loneliness in the socio-cultural context is analyzed; it is substantiated that loneliness is one of the basic human existentials, its ontological basis is the complete or partial alienation of one's own essence. The article examines the fear of spiritual and mental loneliness as a psychological phenomenon and a subjective feeling of a person associated with the fact that he or she does not experience positive emotions from the contact with other people, or occurs in a certain isolation. A single person does not necessarily have relatives or friends, they usually have different contacts, but they may be formal and do not meet their needs. The fear of loneliness is seen as a subconscious emotion needed to avoid danger. It is represented here as a result of direct somatic irritation, biological reactions inside the human body in response to external irritation (real or imaginary). The fixation of the fact that fear does not depress but on the contrary, helps a person feel human is important in psychological interpretations of the fear of loneliness. And this is only human nature. As a result of studying the motivational significance of the binary opposition of the metaphysical and social modes of fear, it was found that the fear of loneliness is a transcendent phenomenon, existential and a way of understanding the meaning of consciousness. After all, the fear of loneliness is the most capable means of forming some social basis for the explication of the integrity of consciousness, to reveal the immediacy of human self-awareness. This fear realizes the original integrity of consciousness, and vice versa – breaks it down into a huge number of metamorphoses, among which the “split” consciousness acts as a manipulated and catastrophic one.

Keywords: fear of loneliness, anxiety, emotion, need, possession, empiricism.

Подано 30.03.2021

Рекомендовано до друку 20.05.2021